

3. Rändajate õiguste kaitse

Rändajatele rakenduvad kõik inimõigused, kuid olenevalt olukorrast on neid erineval määral riivatud. Sundränne saab alguse näiteks seetõttu, et inimene ei tunne ennast oma kodumaal turvaliselt, tal puuduvad elementaarsed elatusvahendid või ei saa ta loodusõnnetuse tõttu enam senises kodukohas elada. Pere- ja õpiränne on ajendatud aga teistsugusest vajadusest: soovitakse minna elama oma sugulaste juurde või ajutiselt teise riiki õppima.

3.1. Õigus elule ning kaitsele piinamise ja ebainimliku kohtlemise eest

Kõigil rändajatel on õigus elule¹ ja riigid on kohustatud tagama, et üheltki sisserändajalt seda õigust omavoliliselt ei võetaks². Riigid peavad kooskõlas kehtiva seadusega kohtu alla andma kõik isikud, kes rikuvad inimõigusi, ning lõpetama igasuguse tegevuse, millega rikutakse sisserändajate ja nende perekondade inimõigusi. See võib avalduda meelevaldse kinnipidamisena riigipiiri ületamisel, piinamise ja elu ohustamisena, kohtuvälise hukkamisena või ebaseadusliku väljasaatmisena päritoluriiki.³ Samuti on riikidel kohustus vältida inimohvreid maismaa- ja merepiiri ületamisel.

Üldiselt on rahvusvahelise inimõigustealase õiguse ja rahvusvahelise mereõiguse kohaselt riigil kohustus kaitsta ja tagada inimese õigus elule nii merel, riigi territooriumil kui ka riigi jurisdiktsiooni alla kuuluval laeval. Eelkõige sisaldab rahvusvaheline mereõigus norme, mis käsitlevad merel eksinud inimeste, sealhulgas rändajate päästmist ja kaitset. Näiteks paneb ÜRO mereõiguse konventsiooni artikkel 98 laeva kaptenile kohustuse osutada abi kõigile merehädalistele, kui ta on nende abivajadusest teada saanud, tingimusel, et abiosutamine ei sea ohtu laeva, meeskonda ega reisijaid. Mereõiguse konventsiooni artikli 98 lõige 2 sätestab, et rannikuriikidel on kohustus teha tõhusa otsimis- ja päästeteenistuse edendamiseks koostööd naaberriikidega. Lisaks märgitakse rahvusvahelise mereotsingute ja -pääste 1979. aasta konventsiooni punktis 2.1.10, et merel ohtu sattunud inimesele tuleb abi anda, olenemata tema kodakondsusest, positsioonist ühiskonnas või asjaoludest, milles ta leiti.⁴

Õigus elule sisaldab kaitset piinamise ja ebainimliku kohtlemise eest. Varjupaigataotlejad on tihti olukorras, kus neile 1951. aasta pagulasseisundi konventsiooni järgi pagulasseisundit anda ei saa, kuid neid ei saa ka tagasi saata kodakondsusjärgsesse riiki, kus neid ootaks ees piinamine, ebainimlik kohtlemine või surm. Seega tuleb ka merelt päästetud inimeste varjupaigataotlusi läbi vaadates kaaluda mitmeid aspekte, näiteks kas lähteriiki tagasisaatmisel esineb oht nende elule või oht sattuda piinamise või ebainimliku kohtlemise ohvriks. Tegeliku olukorra väljaselgitamine on aga pikk ja rohket ressursi nõudev protsess. Esmalt tuleb kindlaks teha inimese päritoluriik ja tema identiteet, kontrollida varjupaigataotluse põhjendatust, esitatud väiteid ja fakte ning hinnata olukorra ohtlikkust selle inimese suhtes.

3.2. Õigus sotsiaalkindlustusele ja haridusele

Kuigi õigus sotsiaalkindlustusele ja õigus haridusele tulenevad eelkõige riigisisest õigusest ning võrdse kohtlemise põhimõttest, on ka rahvusvahelises õiguses tõstetud esikohale võõrtöötajate sotsiaalkaitse.

Kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvahelise konventsiooni artiklis 27 on kirjeldatud õigust sotsiaalkindlustusele ja märgitud, et kõigil võõrtöötajatel ja nende pereliikmetel, olenemata nende seisundist, on õigus samasugusele kohtlemisele kui kodanikel, kui nad vastavad Euroopa Liidu kohaldatavates õigusaktides ning kehtivates kahe- ja mitmepoolsetes lepingutes sätestatud nõuetele. Kui kohaldatav õigus ei võimalda sisserändajatele toetust maksta, on riikidel kohustus otsustada, kas on võimalik maksta hüvitist nendele isikutele, kes on sisserändajaid rahaliselt toetanud.⁵ Võõrtöötajate komitee on rõhutanud, et kui hüvitamine on võimatu, peavad riigid otsuse langetamisel esitama igal juhul objektiivsed põhjused.⁶

Teised rahvusvahelised ja piirkondlikud inimõiguste organisatsioonid on leidnud, et võõrtöötajatel on õigus sotsiaalkindlustusele. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste komitee on teatanud, et kui mittekodanikud, sealhulgas võõrtöötajad, on sotsiaalkindlustusskeemi panustanud, peavad nad riigist lahkudes saama tehtud sissemaksest kasu või saama need sissemaksed tagasi.⁷ Ameerika Inimõiguste Kohus jõudis samasugusele järeldusele, märkides, et riik rikub võõrtöötajate inimõigusi, hoolimata nende rändestaatusest, kui ei taga pensioni saamise õigust võõrtöötajatele, kes on teinud vajalikud sissemaksed ja täitnud kõik töötajatele seadusest tulenevad nõuded, või kui töötaja pöördub oma õiguste

kaitseks asjaomasesse õiguskaitsesutusse ja see asutus ei paku talle nõuetekohast kohtulikku kaitset ega garantiisid.[8](#) Eestis reguleerib seda valdkonda sotsiaalseadustiku üldosa seadus[9](#) , sotsiaalhoolekande seadus[10](#) , riikliku pensionikindlustuse seadus[11](#) ning Euroopa Liidu tasemel tehakse sotsiaalsete tagatiste vallas koordineeritud koostööd[12](#) .

Euroopas elades ei mõelda tihtipeale sellele, et paljudes riikides ei ole tagatud õigust haridusele. Eestis on alghariduse omandamine kohustuslik ning seetõttu tuleb pakkuda kooliskäimise ja õppimise võimalusi ka siia tulnud välismaalastele ja alaealistele. „Koolikohustuslikud on kõik lapsed alates hetkest, mil nad on enne käimasoleva aasta 1. oktoobrit saanud 7-aastaseks kuni põhihariduse omandamiseni või 17-aastaseks saamiseni. Koolikohustust võib edasi lükata lapse tervisliku seisundi tõttu ja seda võib täita ka kodus õppides. Ühtegi õpilast ei vabastata koolikohustuse täitmisest tema puude või väheste võimete tõttu. Põhiharidust saab omandada ka lihtsustatud õppekava alusel, sõltuvalt erivajadustest ja võimetest. Eesti koolikohustus ei laiene välisdiplomaatide ja välisriikide esindajate lastele, aga Eestis elava välisriigi kodaniku ja kodakondsuseta isiku laps on koolikohustuslik.“[13](#)

Ka rahvusvahelise õiguse kohaselt on riikidel kohustus teha algharidus kõigile lastele kohustuslikuks ja tasuta kättesaadavaks.[14](#) Võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvahelise konventsiooni artikkel 30 laiendab seda kohustust, sätestades, et riigid ei tohi piirata lapse juurdepääsu avalikele koolieelsetele haridusasutustele ega koolidele ei lapse vanemate ega lapse enda õigusliku seisundi alusel. See tähendab, et isegi kui lapse vanemad või lapsed viibivad riigis ebaseaduslikult, tuleb neile tagada võimalus omandada haridust.

Riikidel on kohustus tagada lapsele hariduse omandamiseks vajalik rändestaatus ja ka lapse vanemad ei tohi takistada lapsel haridust omandamast.[15](#) Selle õiguse tagamiseks märgib võõrtöötajate komitee, et osalisriigid on kohustatud kaotama õppemaksu ning minimeerima õppevahenditele ja vormiriietusele tehtavad kulutused. Lisaks rõhutab komitee, et hariduse kättesaadavuse tagamiseks ei tohi riigid nõuda, et koolid jagaksid migratsiooniautustega teavet lapse või tema vanemate rändestaatuse kohta. Samuti ei tohi migratsiooniautused kooli territooriumil või selle läheduses läbi viia sisserände jõustamise toiminguid.[16](#)

ÜRO lapse õiguste komitee on rõhutanud, et saatjata alaealise vastu võtnud riigil on kohustus tagada sellisele alaealisele hariduse kättesaadavus, olenemata tema seisundist.[17](#) Ka Euroopa Liidu Nõukogu resolutsioonis on sätestatud sama

põhimõtte: saatjata alaealistel peab olema võimalik saada haridust põliselanikega samadel alustel.[18](#) Selle põhimõtte peamine eesmärk on kindlustada, et võõras riigis viibimine ei võtaks lapselt võimalust omandada haridust. Euroopa Liidu liikmesriigid peavad rahvusvahelise kaitse saanud ja ka seda taotlevatele alaealistele võimaldama hariduse omandamist riigi kodanikega samadel tingimustel. Rahvusvahelise kaitse taotlejate juurdepääsu haridusele ei või edasi lükata rohkem kui kolm kuud alates kaitsetaotluse saamisest. Saatjata alaealistele võib haridust anda ka majutuskeskuses.[19](#) Juurdepääs haridusele peab olema tagatud ka riigis ebaseaduslikult viibivatele, sealhulgas kinnipeetud alaealistele, sõltuvalt nende viibimise kestusest.[20](#)

3.3. Õigus varjupaigale ja pagulaste kaitse

Õigus tagakiusamise eest varjupaika otsida on sätestatud inimõiguste ülddeklaratsioonis. Selle õiguse alusel võttis ÜRO 1951. aastal vastu pagulasseisundi konventsiooni[21](#) (Genfi konventsioon), millest koos 1967. aastal lisatud protokolliga on saanud varjupaigaõiguse ja pagulaste kaitse rahvusvaheline üldtunnustatud alus.

Pagulasseisundi konventsioon lähtub mitmest põhimõttest, eelkõige diskrimineerimise keelust, karistamise keelust ning tagasi- ja väljasaatmise lubamatusest. Karistamise keeld tähendab seda, et kui inimene on põgenenud territooriumilt, kus tema elu või vabadus on ohtu sattunud rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu, ning ta taotleb ametiasutustelt varjupaika kohe pärast uude riiki sisenemist, ei karistata teda ebaseadusliku riiki sisenemise või seal viibimise eest.[22](#) Tagasi- ja väljasaatmise keeld tähendab seda, et varjupaigataotlejat ei saadeta tagasi selle territooriumi piiridele, kus tema elu või vabadus on äsja nimetatud põhjustel ohus. Pagulasseisundi konventsiooni kohaselt tohib pagulastele kehtestada üksnes vajalikke liikumispiiranguid.

Ühe erilist kaitset vajava rühma moodustavad lapsed, eelkõige saatjata alaealised, kuna nende puhul on inimõiguste rikkumise oht eriti suur. ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Amet on migratsiooniasutustele välja andnud spetsiaalsed suunised, milles käsitletakse lapse huvide kindlakstegemist.[23](#)

Suhteliselt uus inimõigustega seotud probleeme tekitav nähtus on kliimamuutustest ajendatud ränne ehk keskkonnaränne. Pagulasseisundi konventsiooni alusel ei ole kliimapagulastel õigust pagulasseisundit saada. Nende kaitset saab praegu tagada

ainult humanitaarsetel kaalutlustel antavate elamislubadega.[24](#)

Sundrände puhul on tekkinud olukordi, et migrant ei saa teise riiki seaduslikult siseneda, sest tal puuduvad vajalikud dokumendid, näiteks viisa või elamisluba, või muu õiguslik alus teise riiki sisenemiseks. Seetõttu on parim tagada ohutud ja seaduslikud rändeteed. Migrante võib ümber asustada, väljastada neile humanitaarviisaid, luua ajutisi humanitaarkoridore ja tavarändekanaleid, näiteks töö-, õppe- või pererände võimaldamiseks. See aitaks vältida inimeste ebaseaduslikku üle piiri toimetamist ja inimkaubandust ning võidelda ebaseadusliku töötamise vastu. Riiklikes arengustrateegiates tuleks rännet ja liikuvust tunnustada, nii vastuvõtva kui ka päritoluriigi arengu edendajatena rahaülekannete ja investeeringute kaudu.

Riigikohus on ühes varjupaigataotlejate kinnipidamist puudutavas asjas leidnud, et olukorras, kus on vaja välja selgitada välismaalase isikusamasus ja kodakondsus, on varjupaigataotleja paigutamine kinnipidamiskeskusesse põgenemisohu tõttu proportsionaalne, vajalik ja mõõdukas meede.[25](#)

Euroopa Liidu direktiivist tulenevalt on varjupaigataotlejatele vaja tagada inimlikud vastuvõtutingimused, sealhulgas eluase, toit, riided jms.[26](#) Selle direktiiviga sätestatakse varjupaigataotlejate vastuvõtu miinimumnõuded ning Eesti õigus (välismaalaste seaduse § 281 lõige 1) tugineb selles küsimuses nimetatud direktiivile ega ole sellega vastuolus.[27](#) Riigil ei ole kohustust tagada varjupaigataotluse esitanud isikule materiaalseid vastuvõtutingimusi enne varjupaigataotluse esitamist ega ole keelatud sisse nõuda varjupaigataotluse esitamisele eelnenud väljasaatmismenetluse kulusid.[28](#)

3.4. Õigusabi kättesaadavus

Õigusabi kättesaadavuse muudab Eestis keeruliseks asjaolu, et ilma seadusliku aluseta riigis viibiv isik saab taotleda riigi õigusabi alles pärast seda, kui talle on tehtud lahkumissetkirjutus (väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 66 lõige 1). Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse § 10 lõike 2 punkti 9 kohaselt on riigi õigusabi võimalik saada haldusotsuse vaidlustamiseks halduskohtumenetluses. Seega on tasuta juriidilise esindaja saamise võimalused piiratud. Üldjuhul § 10 lõike 2 punkti 6 kohaselt saab rahvusvahelise kaitse taotleja sooritada menetlustoiminguid esindaja kaudu, kuid rakenduvad seadusest tulenevad erandid. Paragrahvi 10 lõike 3 kohaselt ei saa rahvusvahelise kaitse taotleja

kasutada rahvusvahelise kaitse menetluses esindajat seletuste andmisel ega muus menetlustoimingus, mida selle olemusest tulenevalt tuleb teha isiklikult. Paragrahvi 17 lõike 9 kohaselt saab piirata esindaja määramist ka juhul, kui alaealine saab tõenäoliselt täisealiseks enne, kui Politsei- ja Piirivalveamet teeb taotluse kohta otsuse. Sellisel juhul võib saatjata alaealine teha seaduses sätestatud toiminguid iseseisvalt. Haldusmenetluse lõppedes saab ta aga taotleda riigi õigusabi.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta näeb ette nõustamise võimaldamise ka rahvusvahelise kaitse menetluse käigus. Direktiivi artikli 19 lõike 1 alusel peavad liikmesriigid tagama rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamisel, et taotlejatele antakse nende nõudmise korral tasuta õiguslikku ja menetlusteavet, võttes arvesse taotlejaga seonduvaid konkreetseid asjaolusid. Artikli 21 lõike 1 alusel võivad liikmesriigid ette näha, et seda teavet pakuvad valitsusvälised organisatsioonid, valitsusasutuste töötajad või spetsiaalsed riigi talitused.

3.5. Perekonna taasühinemine ja õigus pereelule

Rahvusvahelise inimõigustealase õiguse alusel on riigid kohustatud vastuvõtmise, kinnipidamise ja väljasaatmise otsuseid tehes austama sisserändajate pereelu ja nende õigust pereelule. Näiteks kohustab kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete kaitse rahvusvaheline konventsioon osalisriike pöörama tähelepanu probleemidele, mis võivad tekkida võõrtöötaja kinnipidamise korral tema pereliikmetel, abikaasadel ja alaealistel lastel, ning võtma asjakohaseid meetmeid, et kaitsta võõrtöötajate perekondade ühtsust.[29](#)

Ameerika inimõiguste komisjon on samuti jõudnud järeldusele, et tema jurisdiktsiooni alla kuuluvad riigid peavad väljasaatmise üle otsustamisel arvestama rändaja peresidemeid ja mõju tema pereliikmetele vastuvõtvas riigis.[30](#)

Euroopa Liidus reguleerib seda valdkonda nõukogu direktiiv 2003/83/EÜ perekonna taasühinemise õiguse kohta[31](#) ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil[32](#). Samuti kehtib Euroopas välismaalastele Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 8, mille kohaselt on igalühel õiguse sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu.

Eestis reguleerivad õigust perekonnaliikme juurde elama asuda välismaalaste seadus[33](#) ning välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse §-d 7 ja 46,

mis lihtsustavad pagulaste perekondade ühinemist. Riigikohus on ühes oma 2020. aasta lahendis öelnud perekonna ühinemise kohta järgmist: „VMS § 123 p 3 on iseseisev tähtajalise elamisloa andmisest ja pikendamisest keeldumise alus ja seda saab kohaldada sõltumata teiste aluste olemasolust. VMS § 123 p-i 3 sisustamisel on abikaasa juurde elama asumiseks antud elamisloa puhul kohaldatav VMS § 142 lg 2. VMS § 142 lg-st 2 tulenevalt peab PPA abikaasalt küsima, kas tal on võimalik asuda elama taotleja kodakondsusjärgsesse riiki. Tuginedes VMS § 142 lg-le 2, tuleb PPA-l enne otsustamist taotlejale täpsemalt selgitada vajadust tõendada asjaolusid, mis takistavad või raskendavad perekonna elama asumist kolmandasse riiki (HMS § 36 lg 1 p 3). Seejuures tuleb üldjuhul pöörduda nii taotleja kui ka tema abikaasa poole. Abikaasa poole pöördumata jätmisega rikub vastustaja uurimispõhimõtet (HMS § 6). (p 11–12)“[34](#) Samas leiab Riigikohus: „Perekondade taasühinemise direktiivi eesmärgiga ei ole kooskõlas nõuda abikaasa juurde elama asumiseks elamisloa pikendamisel, et abikaasad tõendaksid, et neil pole võimalik elada teise abikaasa päritoluriigis ilma, et esineks direktiivis sätestatud keeldumisalus. Perekondade taasühinemise direktiivi põhjenduse 2 järgi tuleks perekonna taasühinemist käsitlevad meetmed vastu võtta kooskõlas kohustusega kaitsta perekonda ja austada pereelu liikmesriigis, kuhu kolmanda riigi kodanik on abikaasa juurde elama asunud. Perekondade taasühinemise direktiiv on vastu võetud selleks, et kolmanda riigi kodanik (taotleja) saaks asuda elama ja jääda elama liikmesriigis koos seal seaduslikult elava abikaasaga (kutsujaga) perekonnaelu, et austada tuleb perekonnapõhiõigust ja kõik liikmesriigi sellekohased otsustused peavad olema proportsionaalsed läbi perekonnapõhiõiguse prisma (p 14)“[35](#) Sellest saab järeldada, et kui elamisluba pikendatakse, siis Euroopa Liidu õigusest tulenevalt ei ole põhjendatud enam uuesti küsida põhjusi, mis takistavad perekonda kolmandasse riiki elama asumast.

Kui välismaalast on karistatud süüteo eest, siis võib seda arvesse võtta ka perekonna taasühinemise üle otsustamisel. Riigikohus on jõudnud järgnevale seisukohale: „VMS § 124 lg 1 p-d 1 ja 5 koosmõjus § 131 lg-ga 1 on direktiivi 2003/86/EÜ artikli 6 lg 2 toimealas, mistõttu tuleb nende sätete sisustamisel võtta arvesse Euroopa Kohtu seisukohti selle direktiivi kohaldamise kohta. VMS § 124 lg 1 p 1 järgi võib keelduda välismaalasele tähtajalist elamisluba andmast, kui on alust arvata, et tema Eestis viibimine võib ohustada avalikku korda. VMS § 124 lg1 p 5 lubab elamisloa andmisest keelduda, kui välismaalast on karistatud süüteo eest. Mõlemat sätet on võimalik kohaldada, võttes arvesse isiku karistamist süüteo eest. Mõlemad sätted annavad PPA-le kaalutusõiguse, mis võimaldab arvestada

perekonnapõhiõiguse riive ulatusega. (p 20–21) VMS § 124 lg 1 p 5 on kohaldatav erandlikel juhtudel, kui kuriteo toime pannud isikust lähtuvat ohtu avalikule korrale polegi vaja põhjendada (vt ka EK, C-381/18 ja C-382/18, p-d 63–66, p 21)“[36](#)

Ühes põhiseaduse järelevalve asjas jõudis Riigikohus seisukohale, et välismaalaste seadus on põhiseadusega vastuolus ja kehtetu osas, milles see välistab tähtajalise elamisloa andmise välismaalasele, et ta saaks asuda elama Eestisse oma registreeritud elukaaslase juurde, kes on Eesti Vabariigi kodanik, aga elamisloa taotlejaga samast soost.[37](#) Samas otsuses tunnistas Riigikohus, et ka siseministri 18. detsembri 2015. aasta määrus nr 83 „Tähtajalise elamisloa ja selle pikendamise ning pikaajalise elaniku elamisloa ja selle taastamise taotlemise kord ning elamisloa taotlemise vormid“ ning siseministri 12. jaanuari 2017. aasta määrus nr 7 „Tähtajalise elamisloa ja selle pikendamise ning pikaajalise elaniku elamisloa ja selle taastamise taotlemise kord ning legaalse sissetuleku määrad“ on põhiseadusega vastuolus osas, milles need ei sätestanud taotluses esitatavate andmete ja taotlusele lisatavate tõendite loetelu juhuks, kui Eesti Vabariigi kodaniku samast soost registreeritud elukaaslane taotleb Eestisse elama asumiseks tähtajalist elamisluba. See kohtuotsus oli märgilise tähtsusega, kuna tunnustas õigust perekonnaelule ja elamisloale Eestis ka samast soost isikute puhul, kes on sõlminud kooselulepingu.

Samuti on Riigikohus võtnud seisukoha küsimuses, kas isikule tuleks anda elamisluba või viisa pereliikmete külastamiseks: „Elamisluba antakse vaid juhul, kui inimesel on vajadus elamisloa järele, st tegelik soov Eestisse elama asuda. VMS § 117 lg-s 1 on loetletud elamisloa andmise üldtingimused, mis peavad olema täidetud mis tahes alusel elamisloa andmisel. Sellisteks nõueteks on ka Eestisse elama asumise eesmärgi põhjendatus ja tegelik elukoht. VMS normidest nähtub üheselt, et elamisloa saamise vajadus on inimesel vaid juhul, kui ta tegelikult soovib elada Eestis. Vajadus elamisloa järele puudub, kui välismaalane soovib lühiajaliselt Eestit külastada. Sellisel juhul võib elamisloa andmisest VMS § 123 p 3 alusel keelduda. (p-d 20 ja 22)“[38](#)

3.6. Väljasaatmine ning kaitse omavolilise vahistamise ja kinnipidamise eest

Sisserändajatel on õigus asukohariigi territooriumil vabalt liikuda, õigus riigist lahkuda ja õigus kodumaale või päritoluriiki naasta. See õigus ei kätke aga teise riiki sisenemise õigust.

Riigist lahkumise õiguse või elukohariigis liikumisvabadusele seatud piirangud peavad olema seadusega sätestatud ja vajalikud legitiimse eesmärgi saavutamiseks ning kui sisserändaja soovib tagasi pöörduda oma päritolu- või kodakondsusjärgsesse riiki, ei saa teine riik tal omavoliliselt takistada seda teha. Ehkki kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti³⁹ artiklis 13 sätestatud garantii omavolilise riigist väljasaatmise vastu ei kaitse dokumentideta sisserändajaid, on rändajaseisundi vaidlustamise korral inimõiguste komitee öelnud, et riik peab ikkagi arvestama artiklist 13 tulenevaid õigusi.

Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 9 kohaselt ei tohi riik ühtegi inimest meelvaldselt vahistada ega kinni pidada. Vahistamise või kinnipidamise korral peab riik tõendama, et peale kinnipidamise on kaalutud ka muid, vähem isiku õigusi riivavaid meetmeid ning et kinnipidamine ei ole meelevaldne. Sisserändaja pikaajalist kinnipidamist ei õigusta lihtsalt vajadus oodata sissesõiduloo saabumist või väljasaatmismenetluse lõppemist, kui teatamiskohustus või muud nõuded oleksid vähem tema õigusi riivavad meetmed, tagamaks, et sisserändaja olukord oleks kooskõlas riigis kehtivate seadustega. Euroopa Liidus reguleerib varjupaigataotlejate kinnipidamist tagasisaatmise direktiiv⁴⁰ ja pagulaste vastuvõtutingimuste direktiiv⁴¹.

Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on seisukohal, et sisserändaja ebamõistlikult pika aja vältel kinni hoidmine, ilma et teda kinnipidamise põhjusest teavitataks, rikub Euroopa inimõiguste konventsiooni. Asjas Saadi vs. Ühendkuningriik⁴² põgenes Saadi Iraagist Londonisse, taotles seal varjupaika ja ta lubati ajutiselt riiki. 2001. aasta jaanuaris pidasid immigratsiooniametnikud Saadi 76 tundi kinni ja tema esindajat ei teavitatud kinnipidamise põhjustest viivitamata. Euroopa Inimõiguste Kohus leidis, et Ühendkuningriik rikkus inimõiguste konventsiooni artikli 5 lõiget 2, mille kohaselt antakse igale vahistatule talle arusaadavas keeles viivitamata teada tema vahistamise põhjused ja kõik tema vastu esitatud süüdistused⁴³. Saadi puhul seda nõuet ei järgitud.

Kohus märkis, et inimõiguste konventsiooni järgimiseks peab kinnipidamine toimuma heas usus. See peab olema tihedalt seotud eesmärgiga takistada isiku omavolilist riiki sisenemist ning kinnipidamise aeg, koht ja muud tingimused peavad olema asjakohased, arvestades sellega, et meedet ei kohaldata mitte kuritegude toimepanijate, vaid välismaalaste suhtes, kellest paljud on oma elu pärast kartes kodumaalt põgenenud. See tähendab, et tuleb arvestada rändajate kaitsetut olukorda, mille tõttu nad on olnud sunnitud oma koduriigist põgenema.

Võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvahelise konventsiooni artikli 16 lõige 4 kaitseb võõrtöötajaid ja nende perekondi individuaalse või kollektiivse meelevaldse vahistamise või kinnipidamise eest. Võõrtöötajate komitee on märkinud, et vahistamise või kinnipidamise meelevaldsuse vältimiseks peab vahistamine või kinnipidamine olema seadusega ette nähtud, taotlema legitiimset ja proportsionaalselt õigustatud eesmärki ning olema vajalik. Lisaks on komitee rõhutanud, et ebaseadusliku rände kriminaliseerimine ei kujuta endast õigustatud huvi ebaseadusliku rände reguleerimiseks ning et seaduslik haldusarest võib muutuda meelevaldseks kinnipidamiseks, kui selle kestus ületab ajavahemiku, mille jooksul riik saab kinnipidamist õigustada.[44](#)

Menetlustagatised, isiku väljasaatmise menetluses ja välismaalaste kollektiivse väljasaatmise keeld[45](#) on osa rahvusvahelisest tavaõigusest ja seetõttu on iga riik, hoolimata ratifitseeritud rahvusvahelistest lepingutest, endiselt kohustatud seda keeldu järgima.[46](#)

Ka paljud lepingud keelavad välismaalaste kollektiivse väljasaatmise.[47](#) See on keelatud näiteks võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvahelise konventsiooni artikli 22 lõike 1 alusel, milles on ühtlasi sätestatud nõue, et riigid menetleksid iga võõrtöötaja juhtumit eraldi.

Kuigi inimõiguste kaitse konventsioon ei sisalda sätet, mis keelaks sõnaselgelt välismaalaste kollektiivse väljasaatmise, on inimõiguste komitee leidnud, et keeldu võib välja lugeda kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti sätetest, mistõttu saab kollektiivset väljasaatmist käsitleda inimsusvastase kuriteona. Inimõiguste komitee leidis, et EIK artikkel 13, mis reguleerib väljasaatmise protseduurilist aspekti, keelab kollektiivse või massilise väljasaatmise.[48](#)

Komitee märkis, et inimeste väljasaatmine või sunniviisiline ümberpaigutamine, ilma et see põhineks rahvusvahelisest õigusest, näiteks Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudist tuleneval alusel, kujutab endast inimsusvastast kuritegu, kui tegemist on sunniviisilise väljasaatmisega piirkonnast, kus asjaomased isikud viibivad seaduslikult. Lisaks teatas komitee, et riigil on võimalik teha erandeid artiklist 12, mis tagab liikumisvabaduse, kuid ei õigusta kollektiivsete väljasaatmismeetmete kehtestamist.[49](#)

Kollektiivse väljasaatmise keeld puudutab ka merel kinni peetud migrante. Võõrtöötajate komitee on selgitanud, et see kohustus hõlmab kõiki piirkondi, mille

üle riik tõhusat kontrolli teostab, sealhulgas avamerel olevaid laevu.[50](#)

Euroopa Inimõiguste Kohus on 2012. aastal Hirsi Jamaa *et al.* vs. Itaalia asjas otsustanud, et rahvusvahelistes vetes kinni peetud inimrühma tagasi saatmine riiki, kus neid ähvardab piinamine või julm, ebainimlik või alandav kohtlemine, rikub inimõiguste konventsiooni artiklis 3 sätestatud ebainimliku kohtlemise keeldu. Ehkki otsuses ei käsitletud sõnaselgelt kollektiivse väljasaatmise keeldu, tões kohus, et riikide kohustused, mis tulenevad rahvusvahelisest kohustusest austada inimõigusi, kehtivad ka merel.[51](#) Euroopa Liidus reguleerib väljasaatmist direktiiv 2008/115/EL.[52](#)

Kinnipidamise otsus ei tohi olla meelevaldne, põhineda varjatud ajendil ega olla pahauskne. Euroopa Inimõiguste Kohus on 2002. aastal Čonka vs. Belgia asjas[53](#) öelnud, et ametivõimude katse parandada välismaalaste väljasaatmise operatsiooni tõhusust ning eksitades sellega huvitatud isikuid, ei olnud kooskõlas inimõiguste konventsiooni artikliga 5. Kohus ütles järgmist: „Selleks, et vältida kinnipidamise meelevaldsust, tuleb kinnipidamine läbi viia heauskselt; see peab olema tihedalt seotud eesmärgiga takistada isiku omavolilist riiki sisenemist; kinnipidamiskoht ja -tingimused peavad olema sobivad, pidades meeles, et meedet ei kohaldata kuritegude toimepanijate, vaid välismaalaste suhtes, kellest paljud on oma elu pärast kartes kodumaalt põgenenud, ning kinnipidamise kestus ei tohi olla pikem kui taotletava eesmärgi jaoks mõistlikult vajalik.“

Kõnealuses asjas peeti kaebajad ebaseaduslikult kinni ja neil ei olnud kinnipidamise vaidlustamiseks tõhusat võimalust. Leiti, et isikud olid kollektiivselt välja saadetud, arvestades nende väljasaatmise konteksti (koos paljude teiste sama kodakondsusega inimestega), ning kuna nende individuaalseid olusid ei olnud piisavalt arvesse võetud, rikuti nende inimõigusi. Kohus tuvastas ühehäälselt inimõiguste konventsiooni artikli 5 lõigete 1 ja 2 rikkumisi. Enamik kohtunikke leidis, et kollektiivse väljasaatmisega on rikutud ka EIK protokolli nr 4 artiklit 4 ja EIK protokolli 13. See oli esimene juhtum, mille korral Euroopa Inimõiguste Kohus tuvastas välismaalaste kollektiivse väljasaatmise, millega riik oli rikkunud inimõiguste konventsiooni protokolli nr 4 artiklit 4.[54](#)

Eestis reguleerivad välismaalaste väljasaatmist väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus karistusseadustik ja vääртеomenetluse seadustik. Eesti peab oma seadustes lähtuma Euroopa Liidu direktiividest ja määrustest ning need on ka riigi õigusesse üle võetud. Enamikul juhtudel peetakse varjupaigataotlejaid kinni

esmasest vastuvõtukeskuses, kuni nende isik on tuvastatud ning välja selgitatud, ega nad ühiskonnale ohtlikud ei ole. Taotlejate esmane kinnipidamine on rahvusvahelise praktikaga kooskõlas, kuid pikaajalist kinnipidamist tuleb vältida.

Osana kohustusest austada inimõigusi ja tagada nende järgimine on riigid kohustatud pakkuma rahvusvahelise inimõigustealase õiguse ja rahvusvahelise humanitaarõiguse rikkumise ohvritele piisavaid, asjakohaseid ja tõhusaid õiguskaitsevahendeid.⁵⁵ Inimõiguste komitee on leidnud, et kui individuaalse väljasaatmise käigus on võimalik mõnd inimõigust rikkuda, on tõhusa õiguskaitsevahendi õiguse tagamiseks vaja rakendada lisaprotseduure ja väljasaatmismenetluses rangemat kontrolli.⁵⁶

Võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvahelise konventsiooni artikli 22 kohaselt peavad riigid tagama sisserändajatele individuaalse väljasaatmismenetluse korral teatud menetlustagatised. Need kaitsemeetmed hõlmavad muu hulgas järgmist: väljasaatmisotsuse edastamine sisserändajale arusaadavas keeles; kohustus esitada otsus ja põhjendused sisserändajale kirjalikult, välja arvatud juhul, kui see kahjustaks riiklikku julgeolekut; ning sisserändajale võimaluse andmine selgitada, miks teda ei tohiks välja saata. Riigid peavad tagama, et väljasaatmisotsuse vaatab läbi pädev asutus, ning sel ajal võib isik taotleda väljasaatmise peatamist. Ühtlasi märgitakse konventsiooni artikli 22 lõikes 6, et riigid peavad lubama inimesel rahuldada oma palganõuded mõistliku aja jooksul enne või pärast riigist lahkumist.⁵⁷

Inimõiguste konventsiooni protokolli nr 7 artiklis 1 nimetatud seaduslikul alusel sisserändaja menetlustagatised väljasaatmismenetluses on võõrtöötajate konventsiooniga võrreldes piiratumad. Need hõlmavad järgmist: õigus nõuda väljasaatmisotsuse põhjendamist, lasta juhtum läbi vaadata ja olla esindatud pädevas asutuses. Ent riik võib rändaja välja saata ka ilma, et võimaldaks tal neid õigusi kasutada, juhul kui see on avaliku korra või riigi julgeoleku huvides vajalik.

Eesti saab väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduse § 7 alusel teha viibimisalusetas Eestis viibivale välismaalasele ettekirjutuse Eestist lahkuda. Sellise lahkumissettekirjutuse korral on tehtud kindlaks, et välismaalane viibib Eestis ebaseaduslikult, ning ettekirjutusega pannakse talle kohustus Eestist lahkuda. Ühtlasi määratakse ettekirjutusega lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaeg, tehakse hoiatus sunniraha rakendamise kohta ettekirjutuse täitmata jätmise korral, tehakse hoiatus lahkumiskohustuse sundtäitmise kohta ja vajaduse

korral kohaldatakse ka sissesõidukeeldu.[58](#) Lahkumisettekirjutust on võimalik seaduses sätestatud alusel ja halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras vaidlustada ning seda tuleb teha kümne päeva jooksul alates ettekirjutuse või otsuse teatavaks tegemise päevast. Ettekirjutust ega selles sisalduvaid otsuseid ei saa vaidlustada vaidemenetluse korras, välja arvatud juhul, kui vaidlustatakse elamisloa, elamisõiguse või pikaajalise viisa andmisest või pikendamisest keeldumise otsust (vt ka VSS § 11 lõige 31).

Ka Aafrika inimõiguste ja rahvaste õiguste komisjon on leidnud, et sisserändajal on enne väljasaatmist õigus taotleda, et tema asja arutataks. Austraalia kodanik ja endine Botswana ülikooli politoloogiaprofessor Kenneth Good vaidlustas oma töösuhte meelevaldse lõpetamise ja Botswanast väljasaatmise pärast seda, kui ta oli avaldanud artikli, milles kritiseeris Botswana presidendi institutsiooni. Seejärel kasutas Botswana president talle immigratsiooniseadusega antud volitusi ja kuulutas Goodi Botswanas soovimatuks isikuks. Goodile anti riigist lahkumiseks aega 56 tundi, talle ei öeldud, miks ta välja saadetakse, ning talle ei antud võimalust väljasaatmist vaidlustada. Aafrika inimõiguste komisjon leidis, et riik rikkus kõnealusel juhul mitut õigust, sealhulgas Aafrika inimõiguste ja rahvaste õiguste harta artiklis 7 sätestatud õigust oma asja arutamisele. Õigus kohtuasja arutamisele hõlmab järgmist: a) õigus pöörduda pädevate asutuste poole; b) süütuse presumpatsioon; c) õigus kaitsele, sealhulgas õigus valida kaitsja; ja d) õigus asja arutamisele mõistliku aja jooksul erapooletus kohtus.[59](#)

Õigus olla oma asja arutamise juures on sätestatud ka inimõiguste konventsiooni artiklis 6, mille kohaselt on igaühel õigus õiglasele kohtumenetlusele. See hõlmab õigust õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis. Lõikes 2 on sätestatud süütuse presumpatsioon, mille kohaselt igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, tuleb pidada süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.

Inimõiguste konventsiooni järgi on süüdistataval ka järgmised õigused: saada viivitamata talle arusaadavas keeles üksikasjalikku teavet tema vastu esitatud süüdistuse iseloomust ja alustest; saada piisavalt aega ja võimalusi enda kaitse ettevalmistamiseks; kaitsta end ise või enda valitud kaitsja abil või saada tasuta õigusabi juhul, kui see on õigusemõistmise huvides vajalik ja süüdistataval pole piisavalt vahendeid õigusabi eest tasumiseks; küsitleda ise või lasta küsitleda tema vastu ütlusi andma kutsutud tunnistajaid, lasta ka omalt poolt kohale kutsuda

tunnistajad ja neid küsitleda tema vastu ütlushi andvate tunnustajatega võrdsetel tingimustel; kasutada tasuta tõlgi abi, kui ta ei mõista või ei räägi kohtus kasutatavat keelt.[60](#)

Seetõttu ei saa välismaalast riigist välja saata enne, kui tal on võimaldatud kasutada kõiki eespool nimetatud õigusi.[61](#) Eestis saadetakse välismaalane välja lahkumissetekirjutuse sundtäitmise tähtaja lõppemisel.[62](#) Ühtlasi võib Eestis väljasaatmise kindlustamiseks välismaalast väljasaatmiskeskuses kinni pidada.[63](#) Inimest ei tohi välja saata riiki, kus teda võib ohustada piinamine, surm või muu ebainimlik kohtlemine, samuti peab väljasaatmine olema kooskõlas pagulasseisundi konventsiooni (koos 31. jaanuari 1967. aasta pagulasseisundi protokolliga) artiklitega 32 ja 33.[64](#)

Pagulasseisundi konventsiooni artiklist 32 tulenevalt ei tohi Eesti saata riigist välja pagulast, kui pagulase viibimine ei ohusta riigi julgeolekut ega avalikku korda. Artikli 33 alusel ei ole lubatud pagulast saata selle territooriumi piiridele, kus tema elu või vabadus on ohus mingisse rassi, rahvusesse või usku või sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu. Seda sätet ei pea kohaldama juhul, kui on olemas põhjendatud kartus, et pagulane võib asetada ohtu riigi julgeoleku, või kui pagulane on kohtuotsuse alusel mõistetud süüdi eriti raskes kuriteos ja on seetõttu ühiskonnale ohtlik.[65](#)

- [1](#) EIÕK, art 2; ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, art 3; Euroopa põhiõiguste harta, art 3; vt ka EIÕK protokoll nr 6.
- [2](#) ICCPR, art 6; ICRMW, art 9.
- [3](#) UNHRC. Peaassamblee resolutsioon 23/20. Migrantide inimõigused. ÜRO dok A/HRC/RES/23/20, 26.06.2013, art 4 p c. – https://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/RES/23/20 (19.01.2021).
- [4](#) Rahvusvaheline rände ja inimõiguste juristide komisjon: praktiku juhend, 2014, 101 (vastu võetud 16.12.1966, jõustunud 03.01.1976), 993 UNTS 3, art 2 lg 2; vt ka ICCPR, art 2 lg 1.
- [5](#) ICRMW, art 27. – <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cmw.aspx> (08.02.2021).
- [6](#) UN. Committee on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, General Comment nr 2, 28.08.2013, p 69.
- [7](#) CESCR, General Comment No. 19: The right to social security (Art. 9 of the Covenant), ÜRO dok E/C.12/GC/19, 04.02.2008, p 36.

- [8](#)IACHR. Advisory opinion requested by the United Mexican States, OC-18/03 of September 17, 2003. Juridical Condition and Rights of Undocumented Migrants, lk 154. – https://www.corteidh.or.cr/docs/opiniones/seriea_18_ing.pdf (08.02.2021).
- [9](#)Sotsiaalseadustiku üldosa seadus. – RT I, 30.12.2015, 3.
- [10](#)Sotsiaalhoolekande seadus. – RT I, 22.03.2021, 14.
- [11](#)Riikliku pensionikindlustuse seadus. – RT I, 28.12.2020, 7.
- [12](#)Euroopa Komisjon, Sotsiaalkaitse ja sotsiaalne kaasatus. – <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=et&catId=750> (08.02.2021).
- [13](#)Koolikohustuse kohta vt lähemalt <https://www.eesti.ee/et/haridus-ja-teadus/ueldharidus/koolikohustus> (12.10.2021).
- [14](#)ÜRO lapse õiguste konventsioon, art 28 lg 1 p a; ICESCR, art 13 lg 2 p a, art 14; Ameerika inimõiguste konventsioon, art 13 lg 2 p a; Euroopa sotsiaalharta (muudetud) (vastu võetud 03.05.1996, jõustunud 01.07.1999), 2151 UNTS 277, art 17.
- [15](#)General Commentary nr 2, 28.08.2013, p-d 75–77.
- [16](#)ibid.
- [17](#)ÜRO soovitusel, General Comment No. 6 (2005) Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, p 41.
- [18](#)Euroopa Liidu nõukogu 26. juuni 1997. aasta resolutsioon 97/C 221/03 kolmandatest riikidest pärit saatjata alaealiste kohta.
- [19](#)Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (uuesti sõnastatud), artikli 27 lõige 1. – ELT L 337, lk 9–26; Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/33/EL, millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu nõuded (uuesti sõnastatud), artikli 14 lõiked 1 ja 2. – ELT L 180, lk 96–116.
- [20](#)Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, artikli 14 lõike 1 punkt c ja artikli 17 lõige 3. – ELT L 348, lk 98–107.
- [21](#)UNHCR. Pagulasseisundi konventsioon ja protokoll. – <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.pdf> (29.12.2020).

- [22](#)Roots, L. European Court of Asylum – Does it Exist? – Kerikmäe, T. (toim). Protecting Human Rights in the EU: Controversies and Challenges of the Charter of Fundamental Rights. Springer 2014, lk 129–143.
- [23](#)UNHCR, UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child 2008. – <http://www.unhcr.org/4566b16b2.html> (22.10.2021).
- [24](#)Vt ka Estévez, A. Human Rights, Migration, and Social Conflict: Towards a Decolonized Global Justice. Palgrave Macmillan 2012.
- [25](#)RKHK, 3-3-1-56-14, 03.02. 2015, p 14.
- [26](#)Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/33/EL, millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu nõuded (uuesti sõnastatud). – <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2013/33> (10.02.2021).
- [27](#)Vt ka Roots, L. Sharing Refugees after Lisbon – Solution for Small States? – The Romanian Journal of International Relations and European Studies 2012/1 (2), lk 5–19; Roots, L. Irregular Migration in European Union after Lisbon Treaty. – L'Europe Unie/United Europe 2012/6, lk 99–112.
- [28](#)EK, C-179/11, Cimade, Groupe d'information et de soutien des immigrés (GISTI) vs. Ministre de l'Intérieur, de l'Outre-mer, des Collectivités territoriales et de l'Immigration, 27.09.2012, p 58; Euroopa Parlamendi 5. mai 2009. aasta resolutsioon varjupaigataotlejate ja pagulaste vastuvõtu miinimumnõudeid käsitleva direktiivi 2003/9/EÜ rakendamise kohta (2008/2235(INI)).
- [29](#)ICRMW, § 17 (6), §44
- [30](#)IACHR, nr 81/10, 12.562, Wayne Smith, Hugo Armendariz et al. vs. Ameerika Ühendriigid, 12.07.2010.
- [31](#)Nõukogu direktiiv 2003/86/EÜ, 22. september 2003, perekonna taasühinemise õiguse kohta, OJ L 251, 3.10.2003, Ch 19 Volume 006 p. 224 – 230, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX:32003L0086> (09.02.2021).
- [32](#)<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32004L0038> (09.02.2021).
- [33](#)Vt ka Roots, L., Joamets, K. Cultural Aspects and Human Rights of Minors in the Process of Marriage in the European Union. – Studii Europene 2018/11, lk 11–34.
- [34](#)3-19-92/20, Halduskohtu Kolleegium, annotatsioon kättesaadav https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendite_liigitus.html?jaotus=juur.206106665.2061101 (01.12.2021).
- [35](#)3-19-92/20, Halduskohtu Kolleegium, annotatsioon kättesaadav https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendite_liigitus.html?jaotus=juur.206106665.2061101

(01.12.2021).

- [36](#)RKHK, 3-19-92/20, 18.11.2020
- [37](#)RKÜK, 5-18-5, 18.11.2019
- [38](#)RKHK, 3-3-1-2-17, 26.04.2017.
- [39](#)Kodanike- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt. – RT II 1994, 10, 11.
- [40](#)EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2008/115/EÜ, 16. detsember 2008, ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, L 348/98, 24.12.2008
- [41](#)EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2013/33/EL, 26. juuni 2013, millega sätestatakse rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtu nõuded (uuesti sõnastatud), L 180/96, 29.6.2013
- [42](#)EIK, 13229/03, Saadi vs. Ühendkuningriik, 29.01.2008, p 85
- [43](#)Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2010, 14, 54.
- [44](#)Guild, E., Minderhoud, P. P. E. (toim). Security of Residence and Expulsion: Protection of Aliens in Europe. Kluwer Law International 2001.
- [45](#)Vt ka Roots, L. Non-refoulement and Dublin rules. – L'Europe Unie/United Europe, 2014, lk 73–89.
- [46](#)ÜRO välismaalaste väljasaatmise eriraportööri Maurice Kamto kolmas raport. A/CN.4/581, 19.04.2007, p 115.
- [47](#)EIÕK protokoll nr 4, art 4; Aafrika inimõiguste harta, art 12 (5); Ameerika inimõiguste konventsioon, art 22 (9); ArCHR, art 26 lg 2; ICRMW, art 22 lg 1.
- [48](#)CCPR General Comment no. 15: The Position of Aliens Under the Covenant, 11. aprill 1986, punkt 1.10.
- [49](#)CCPR, General Comment no. 29, States of Emergency, ÜRO dok CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 31.08.2001, lk. 5, punkt 13 (d).
- [50](#)CCPR, General Comment, no 2, 28.08.2013, punkt 51.
- [51](#)EIK, 27765/09, Hirsi Jamaa et al. vs. Itaalia, 23.02.2012, p-d 128–129.
- [52](#)EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV 2008/115/EÜ, 16. detsember 2008, ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel, L 348/98, 24.12.2008, <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj?locale=et> (09.02.2021).
- [53](#)EIK, 51564/99, Čonka vs. Belgia, 05.02.2002.
- [54](#)Vt ka Boulby, M., Christie, M. (toim). Migration, Refugees and Human Security in the Mediterranean and MENA. Palgrave Macmillan 2018.
- [55](#)Resolution adopted by the General Assembly 60/147. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of

- International Humanitarian Law, ÜRO dok A/RES/60/147, 16.12.2005, p-d 2–3.
- [56](#)ÜRO inimõiguste komitee, Ahani vs. Kanada, teatis nr 1051/2002, 15.06.2004, p-d 10.6–10.8.
 - [57](#)Vt ka ILO 1975. aasta konventsioon võõrtöötajate kohta (nr 143), täiendavad sätted, art 9 lg 1.
 - [58](#)Väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seadus, § 7 lg 2. – RT I, 08.07.2021, 18.
 - [59](#)Inimõiguste ja rahvaste õiguste Aafrika komisjon, Good vs. Botswana Vabariik, teatis nr 313/05, 47. korraline istung, 2010. aasta mai.
 - [60](#)EIK
 - [61](#)Vt ka Roots, L. Burden Sharing and Dublin Rules – Challenges of Relocation of Asylum Seekers. – Frenkel, D. A. (toim). Role of Law, Human Rights and Social Justice, Justice Systems, Commerce, and Law Curriculum. Selected issues. Athens Institute for Education and Research 2017, lk 47–62.
 - [62](#)VSS § 14.
 - [63](#)VSS § 15.
 - [64](#)VSS § 171.
 - [65](#)Vt ka Roots, L. The New EURODAC Regulation: Fingerprints as Source of Informal Discrimination. – Baltic Journal of European Studies 2015/5 (2), lk 108–129.